

1.8.2022

Työ- ja elinkeinoministeriölle

VN/16546/2022

Lausunto Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä

Suomen Yrittäjät kiittää valtiosihteeriryhmää lausuntopyynnöstä.

Käsitlemme teemaa pyyntönne mukaisesti kolmen kysymyksen osalta:

- 1) Mitkä ovat merkittävimmät muutokset yritysten toimintaympäristössä Venäjä-Ukraina sodan alkamisen jälkeen.
- 2) Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet.
- 3) Mitkä olisivat kolme vaikuttavinta ratkaisua itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi.

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset yritysten toimintaympäristössä Venäjä-Ukraina sodan alkamisen jälkeen

Vaikutukset voidaan jakaa kaikkiin Suomessa toimiviin yrityksiin ja erikseen vielä erityisesti Itä-Suomen yrityksiin.

Toimintaympäristön muutoksia koko Suomen yritys kentälle ovat esimerkiksi:

- Teollisuuden raaka-aineiden kustannusten nousu ja saatavuusongelmat, mikä on vaikeuttanut teollisuuden toimintaa ja hidastanut investointien toteuttamista.
- Maakaasun saatavuuden heikkeneminen ja voimakas hinnannousu. Tämä on vaikuttanut erityisesti maakaasuputken varrella oleviin yrityksiin, jotka ovat luottaneet kaasuun energian lähteenä.
- Logistiikkakustannusten voimakas nousupaine. Viime kuukausina erityisesti logistiikkayritykset ovat olleet vaikeuksissa, mutta vähitellen kustannusten nousupaine on siirtynyt kuljetusten hintoihin ja siten koko elinkeinoelämän kustannuksiin.

- Hankintakanavat ja logistiikkareitit. Yritysten on löydettävä uusia hankintakanavia ja logistiikkareittejä korvaamaan Venäjän kautta tulevia rautatiekuljetuksia. Meriliikenteen toimivuuden rooli koko Suomen huoltovarmuudelle korostuu entisestään.
- Sodan aiheuttama vaje venäläisessä ja ukrainalaisessa kausityövoimassa, mikä on näkynyt etenkin maataloudessa ja kuljetusalalla.
- Suomen maariski on kasvanut ja toimintaympäristö on muuttunut epävarmaksi. Esimerkiksi teknologiateollisuudessa neljännes yrityksiä on joko lykännyt tai perunut investointeja.
- Matkailualalle sodalla on ollut merkittäviä vaikutuksia ja matkoja Suomeen on peruttu. Venäläiset matkailijoiden käynti Suomessa on vähentynyt painottuen ostosmatkailuun. Suomessa mahdolliset viisumikäytäntöjen muutokset ja Venäjän omat toimet vähentävät edelleen matkailua.

Erityisesti Itä-Suomen yritysten toimintaympäristömuutoksia ovat:

- Itäisen Suomen logistiikan erityishaasteet, esimerkiksi Saimaan kanavan liikenteen pysähtyminen. Tällä hetkellä vakuutusyhtiöt eivät vakuuta Venäjän aluevesien kautta kulkevia rahteja tai vakuuttaminen on erittäin kallista. Saimaan kanava on palvellut laajasti itäisen Suomen kuljetuksia sekä tuonnissa että viennissä, ei ainoastaan Venäjälle mutta myös Keski-Eurooppaan. Kanavassa kuljetettiin 1,3 miljoonan tonnin edestä mm. raakapuuta, metsäteollisuuden tuotteita ja raakamineraaleja. Määrä vastaa noin 50 000 rekkakuormallista.
- Saimaan kanavan lisäksi muiden itäisen Suomen logistiikan pullonkaulojen korostuminen. Venäläisen puuraaka-aineen korvaaminen kotimaisella puulla edellyttää alemman asteisen tieverkon kunnossapitoa ja kehittämistä, kumipyörälogistiikan lisääntyminen edellyttää nykyistä parempia tieliikenneyhteyksiä ja itäisen Suomen lentokentät ovat vaikeuksissa venäläisten asiakkaiden puuttuessa ja investoin -investointien vähentyessä.
- Itäisen Suomen infrastruktuuriin liittyvien investointihankkeiden peruuntuminen (Saimaan kanava, raja-asemat ja sinne johtavat tiet ym.). Pelkästään Etelä-Karjalassa suunniteltuja liikenneinvestointeja on peruutettu noin 200 miljoonan euron arvosta.
- Matkailun hiipuminen Venäjältä ja Venäjälle. Ulkomaisten matkailijoiden määrä koko Itä-Suomessa on vähentynyt. Sodan syttyminen on kiihdyttänyt kauppaliikkeiden lopetuksia Itä-Suomessa ja myös matkailuinvestointeja on peruttu.

- Itäisen Suomen alueriski/imagoriski investointikohteena on vielä korostunut verrattuna läntiseen Suomeen vaikuttaen sekä matkailuun että invest In -toimintaan.
- Rajat ylittävien yhteistyöhankkeiden loppuminen. EU:n ulkorajaohjelmia ei jatketa ja uusia ohjelmakauden ohjelmia ei käynnistytä, minkä takia tukirahoitus jää käyttämättä.
- Muualla Suomessa yleistyneiden tuulivoimainvestointien puuttuminen itäisestä Suomesta (puolustusvoimien tutkavalvonnan tarpeet).

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet

Nopeat toimintaympäristön muutokset luovat ongelmien ja uhkien lisäksi myös mahdollisuuksia.

- Sodan seurauksena riippuvuutta venäläisestä fossiilisesta energiasta halutaan nopeasti vähentää ja tämä mahdollistaa välttämättömän vihreän siirtymän nopeutetusti ja kenties uudet suomalaiset innovaatiot. Omavaraisuuden vahvistaminen ja resilienssin parantaminen ovat keskeisiä strategisia tavoitteita Suomessa ja Euroopassa.
- Metsä- ja biojalostusteollisuudella on rakennemuutoksesta huolimatta edelleen keskeinen merkitys itäisen Suomen talouteen. Itä-Suomen vahvoja ja kehittyviä aloja ovat myös metsäteollisuuden koneet ja laitteet.
- Energian tuotannossa ja varastoinnissa Suomi on yksi edelläkävijöitä. Itäisessä Suomessa on vahvoja ympäristö- ja energia-alan osaamiskeskittyimiä, joihin on mahdollista saada uutta kasvuhakuista liiketoimintaa.
- Uhkaava ruokakriisi vaikuttaa myös Suomessa. Huoltovarmuus ja elintarvikeomavaraisuus nousevat monessa maassa keskiöön. Itäisessä Suomessa on merkittävää elintarviketuotantoa, jolla on mahdollisuus nousta voimakkaaksi kasvusektoriksi.
- Eri Itä-Suomen maakunnilla on myös omia erityisosaamisen alueita. Näitä ovat Kymenlaakson logistiikka-ala ja elintarviketeollisuus, Etelä-Savon vesiosaaminen, Pohjois-Savon hyvinvointiala ja digitalous, Etelä-Karjalan vetytalouteen liittyvä tutkimus ja Pohjois-Karjalan kaivannaisala ja fotonikka.

- Samoin Nato-jäsenyys parantaa Suomen asemaa sekä turvallisuutta kauppapoliittisesti.
- Sodan joskus päätyttyä Ukrainan jälleenrakentaminen tuo mahdollisuuksia useille toimialoille ja yrityksille Suomessa, mikäli näihin mahdollisuuksiin aktiivisesti tartutaan. Ukrainan jälleenrakennus avaa monenlaisia mahdollisuuksia myös koulutusviennille. Menestyvien ammattikorkeakoulujen lisäksi tarvitaan lisäksi vahvaa yliopistasoista toimintaa eri puolilla Itä-Suomea.
- Toimivien liikenneyhteyksien lisäksi Itä-Suomeen tarvitaan toimivat tietoliikenneyhteydet, jotka mahdollistavat monitoimipaikkaisuuden ja etätyöt.

3. Mitkä olisivat kolme vaikuttavinta ratkaisua itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

Suomen Yrittäjät mielestä kolme vaikuttavinta ratkaisua Itäisen Suomen elinvoiman kehittämisessä ovat:

1. Saavutettavuuden ja logististen verkkojen kehittäminen Itä-Suomessa

Itäisessä Suomessa logistiikkaa joudutaan miettimään ja rakentamaan uudelta pohjalta. Vielä on esimerkiksi täysin avoinna, mikä tulee olemaan Saimaan kanavan rooli tai miten vilkas esimerkiksi Vainikkalan rautatieliikenteen rajanylityspaikka on jatkossa.

Joka tapauksessa tarvitaan korvaavia infrahankkeita korvaamaan Saimaan kanavan liikennettä ja tyrehtynyttä rajaliikennettä laajemminkin. Korvaatanko esimerkiksi Saimaan kanavan kautta aikaisemmin kulkenut liikenne Kotkan ja Haminan kautta kulkevalla meriliikenteellä ja mitä investointitarpeita kustannustehokas korvausliikenne edellyttää?

Toiseksi on turvattava myös alueen metsäteollisuuden raaka-ainetarpeiden logistiikkatarpeet Venäjältä tuotavan raakapuun korvaamiseksi. Esimerkiksi Etelä-Karjalan metsäteollisuuskeskittymä saa vain 15 prosenttia tarvitsemastaan puusta maakunnan sisältä. Tämä merkitsee alemman asteisen tieverkon kehittämistä.

Kolmanneksi koko itäistä ja kaakkoista Suomea palvelevien rautatie- ja kumipyöräliikenteen kehittäminen ja ylläpito korostuu. Myös matkailun ja pendelöinnin näkökulmasta hyvät tieverkot korostuvat. Uusia logistisia matkailuvaltteja ovat myös kattavat sähköautojen latauspisteet.

2. Vahvemmat panostukset Itä-Suomen jo nykyisiin vahvuuksiin

Itäisen Suomen elinvoiman vahvistamisessa on nojattava alueen omiin vahvuuksiin ja kehittämismahdollisuuksiin, koska ”kannettu vesi ei kauan kaivossa pysy”.

Kuten jo aikaisemmin korostimme, itäisellä Suomella on monia suhteellisen kilpailukyvyn osa-alueita. Näitä ovat esimerkiksi logistiikka-ala ja elintarviketeollisuus, vesiosaaminen, hyvinvointiala ja digitalous, vetytalous, akkuteollisuus, kaivannaisala ja fotoniiikka.

Kysymys on, miten esimerkiksi valtio voisi vielä nykyistä voimakkaammin antaa vauhtia näiden alojen liiketoiminnan kehittämiseksi. Tämä saattaa merkitä tiettyjä painopistemuutoksia esimerkiksi EU-rahojen suhteen. Nythän Itä-Suomi menettää satoja miljoonia euroja jo esimerkiksi raja-aluehankkeiden loppumisen seurauksena.

Matkailun osalta Itä-Suomi ja erityisesti Saimaan alue, rajavyöhykkeet ja Itä-Lappi on kansainvälisesti kiinnostava alueita, jotka ovat brändättävissä Lapin ja saariston kaltaisena ainutlaatuisina matkailukohteina.

3. Kokeilualueet

Suomessa on arvioiden mukaan lähes 3 miljardin euron investoinnit jommissa hallinnollisten käytäntöjen ja regulaatioesteiden takia. Hallitus voisi toteuttaa puitelain erilaisille yritysmuonteisille kokeiluille eri puolilla Suomea ja Itä-Suomi voisi aloittaa kokeilukulttuurin.

Yksi kokeilu voisi olla vaikka teollisten investointia luvitusten helpottaminen. Mitään esimerkiksi ympäristölainsäädännön kiertotietä emme tarkoita, vaan sitä, että päätöksen luvataan tehdä nopeutetussa aikataulussa ja mikäli aikataulu ei pidä ilman perusteltua syytä, hakemusta pidetään hyväksyttynä.

Suomessa tarvitaan myös tehokkaita kotouttamispalveluja ja Itä-Suomi voisi olla kokeilualueiden muodossa suunnannäyttäjänä nopeiden työluopaprosessien esimerkialueena.

Kunnioitavasti

Suomen Yrittäjät

Harri Jaskari
Johtaja